



Kaynak : www.taralac.org

Doğu Akdeniz'in Asıl Krizi İKLİM DEĞİŞİMİ

Doğu Akdeniz bölgesi, son dönemlerde Türkiye ve dünyanın gündeminde artan biçimde oturan enerji odaklı “jeostratejik” çekişmelerin mekânı haline dönüştü. Oysa, bölgenin gündemindeki en önemli gündem maddesi, iklim değişimi ile adım adım yaklaşan çevre felaketlerine karşı ortaklaşa hazırlanmak olmalı.

İsrail'in 2009'da Doğu Akdeniz'de doğalgaz yatakları keşfetmesi, bu coğrafyanın Akdeniz'de sahip olduğu müthiş hidrokarbon zenginliğini yavaş yavaş ortaya çıkararak bir dönüm noktasıydı. Bu keşiften 10 yıl sonra geriye baktığımızda ise, Doğu Akdeniz'in doğal zenginliklerinin bölge ülkeleri için “zenginlik” ve “refah kaynağı” olmaktan çok, bölgeyi “yüksek gerilim hattına” dönüştürdüğünü gözliyoruz. İsrail, Mısır, Güney Kıbrıs ve Yunanistan'ın arasındaki stratejik yakınlaşma, bu ortaklaşma ve ABD'nin bu ortaklaşmaya desteği, Türkiye'nin de hoşuna gitmeyen bir durum.



Sezin Öney

Siyaset Bilimci ve Gazeteci

Bölgede şekillenen yeni ortaklıklarında daha ziyade “stratejik paslaşmalar” olarak nitelemek mümkün. Doğu Akdeniz'in başlıca ülkelerinden İsrail, Mısır, Güney Kıbrıs ve Yunanistan arasındaki enerji odaklı dayanışma, kalıcı diplomatik ve kurumsal bağlarla da desteklenen “dostluklardan” çok, çıkar odaklı ve kısa vadeli yakınlaşmalara benziyor.

İsrail, Yunanistan ve Güney Kıbrıs arasındaki en somut diplomatik temas alanı, “EastMed” (Doğu Akdeniz) Boru Hattı projesi. Kâğıt üzerinde EastMed, İsrail ve Kıbrıs üzerinden, Yunanistan ve İtalya'ya yılda 10 milyar küp doğal gaz taşıyabilecek bir “çılgın proje”. 2012'den beri gündemde olan EastMed'den , Rusya'nın doğal gazına olan bağımlılığın azaltılması ve “bölgeye kalıcı barış getirecek”

adımlara vesile olmasığıbı beklentiler de var. En azından, bu projeyi savunanlar, sadece “maddi kazanç odaklı” bir projeksiyondan değil; bir “barış projesinden” söz ediyorlar dedik. EastMed’i savunanlar, hedefin, aynı zamanda bölgenin “otoriter yönetimleri” ve “Batı karşıtlarını” pas geçerek, askeri-ekonomik yeni bir aks oluşturmak olduğu da söylüyor. EastMed ile “pas geçilenin” Türkiye olduğu kimi zaman sadece ima ediliyor; kimi zamansa açıkça söyleniyor. Elbette, Türkiye’nin de projenin içine çekilmesi ve böylece “Doğu Akdenizde büyük barış projeksiyonlarında”, Kıbrıs Sorunu’nun da (bir kez daha) çözüm yoluna girmesi gerektiğini iddia edenler de var.

2018’in sonu ve 2019’un ilk yarısında, EastMed boru hattı projesine yönelik İsrail-Yunanistan-Güney Kıbrıs üçgeni arasındaki buluşmaların artması, ABD’nin Dışişleri Bakanı Mike Pompeo nezdinde projeye ve bu üçlünün yakınlaşmasına verdiği destek Türkiye’yi rahatsız eden gelişmeler arasında. Ürdün ve Mısır da artan diplomatik trafiğe dahil olan taraflardan; tabii, bölgedeki asıl büyük hidrokarbon rezervlerine sahip olan Mısır’ın İsrail-Yunanistan-Güney Kıbrıs üçgenine müdahilliğinin rolü apayrı bir önem taşıyor. Türkiye, hem kendisine karşı olarak geliştiğini algıladığı İsrail-Yunanistan-Güney Kıbrıs aksına tepki olarak, hem de Güney Kıbrıs’ın Akdenizde yeni hidrokarbon rezervleri arama, var olanlarını değerlendirme çabalarına karşılık olarak, Mayıs 2019 başından beri “deniz gücü” kartını oynamaya ağırlık verdi.

Elbette, tüm bu tabloda sadece devletler de yer almıyor. İtalya merkezli ENI, ABD merkezli ExxonMobil ve Fransa merkezli Total, Doğu Akdenizde uzun vadeli yatırım yapan en köklü uluslararası şirketler olarak, tüm bu “jeostratejik gelişmelerin”, tıpkı devletler gibi önemli parçaları. Bu üç şirketin hepsinin kendine özgü olarak uzmanlaştıkları alanlar ve kapasiteleri var; ENI, Doğu Akdeniz konusundaki en iyi coğrafi bilgiye sahipken, Total’in her türlü teçhizat ve ekipmanı “en iyisi” diye niteleniyor ve Exxon da “en iyi anlaşmalara” varma yetisine sahip olarak görülüyor. Tüm bu şirketler bölgede kalıcı ve yatırımlarını sürdürecekler; tabii, bu gibi uluslararası büyük oyuncuların yanı sıra, bir de devletlerle ortaklaşan

irili ufaklı enerji şirketleri de var.

EastMed ve bu proje ötesinde Doğu Akdeniz’in, hidrokarbon rezervleri potansiyeli, bölgeye şimdiden yatırım açısından hareketlilik getiriyor. Fakat bu hareketliliğin, “barış” getirdiğini söylemek çok zor; bahsettiğimiz gibi, şimdilik çoğalan tek siyasi etkileşim, artan bölgesel kutuplaşma.

Doğu Akdeniz, zaten sekizinci yılına giren Suriye Savaşı başta olmak üzere, çözülmemiş etnik, dini ve mezhepsel sorunlar, savaş tehditleri ve dayanışmadan çok rekabetin ön plana çıkmasıyla, dünyanın en çatışmalı ve krizli alanlarından biri. Bölgenin “sırtını yasladığı” Ortadoğu’nun geneli ise, dünyanın en yüksek oranda silahlanmış yerlerinin başını çekiyor.

15-17 Şubat 2019’da gerçekleşen, dünya genelinden ülkelerin savunma bakanlarının katıldığı Münih Güvenlik Konferansı öncesi açıklanan “Münih Güvenlik Raporu”, Ortadoğu’nun silah ithalatının son dönemlerde katlanarak arttığına dikkat çekiyordu.

Bu rapora göre, 2013-2017 döneminde, Ortadoğu genelinin silah ihracatı, bir önceki beş yıla nazaran iki kat artmıştı. Gene rapora göre, bölgeye yapılan silah ihracatının yüzde 53’ü ABD tarafından, yüzde 11’i Fransa ve yüzde 10’u İngiltere tarafından gerçekleştiriliyor. Bir not düşmek gerekirse, Türkiye’nin Ortadoğu genelindeki “pozitif imajının” en yüksek olduğu bu zaman diliminde, silah ihracatının yüzde 2’de kaldığını anımsatmak gerek. Dolayısıyla, Türkiye’nin büyük potansiyel arz ettiği öne sürülen silah ihracatı sektörünün ne kadar maddi kazanç sağlayıp, karşılığında Türkiye’nin kendisine yönelik algılar ve “ulusal güç” hanelerinde neleri de götürdüğünü bir düşünmek lazım.

Doğu Akdeniz ve Ortadoğu’nun başlıca tanımlayıcı niteliği, istikrarsızlık ve çatışma desek hiç de abartılı olmaz. Çatışmanın “normal”, gerginliğin “norm” olarak görüldüğü ve bölgenin daimî yüksek tansiyonuna “çare” olarak da silahlanmanın seçildiği bir bölgede, enerji kaynaklarını yönetmeye yönelik yeni rekabetler ise, felaket reçetesinden başka bir şey değil.

Doğu Akdeniz’in hidrokarbon rezervlerinin, bu coğrafyada körükledikleri rekabete karşılık, bölge ülkelerine gerçekten ne kazanç sağlayabilecekleri

de soru işareti. ABD ve Rusya'nın kendi rezervleri ve hidrokarbon kaynağı potansiyelleri, şu an var olan ve kısa vadede olabilecek küresel talebi fazlasıyla ve Doğu Akdeniz'den çok daha ucuza karşılayabilecek düzeyde. ABD ve Rusya ötesinde, Azerbaycan'dan Kanada'ya küresel çaptaki arzın geneline bakarsak dünyadaki hidrokarbon arzının, Doğu Akdeniz'in sunabileceğinden talebin üzerinde olduğunu görüyoruz. Tüm bu sebeplerle, Doğu Akdeniz'in hidrokarbon kaynaklarının işletilmesi ve sağlayabilecekleri kazançlar konusuna çok daha "sarıh", ayakları yere basan yaklaşımlar geliştirilmesi gerekiyor.

Ortadoğu'nun geneline, tarihi boyunca refah, barış ve huzur açısında bir getirisi olmayan petrol rezervlerinin yarattığı ve siyaset bilimi literatüründe "doğal kaynak laneti" (resourcecurse) olarak anılan durum, şimdi Doğu Akdeniz'de hidrokarbon üzerinden kendini tekrarlıyor gibi gözüküyor. "Doğal kaynak laneti", 1995'te ekonomist Richard M. Auty'nin, "Economic Development and the Resource Curse Thesis" (Kaynak Laneti ve Ekonomik Gelişme) adlı çalışmasında ortaya attığı bir kavram. Auty, Doğu Asya ekonomileri Güney Kore ve Japonya örneğinde olduğu gibi hiçbir doğal kaynağa sahip olmadan büyük kalkınma hamleleri yapabilirken; Ortadoğu, Afrika ve Latin Amerika ülkelerinin büyük zenginliklere sahip olmalarına rağmen, neden yolsuzluk, otoriter yönetimler, endüstrileşmelerini engelleyen sorunlar yaşadığını sorguluyordu. Gene 1995'te, Harvard Uluslararası Kalkınma Enstitüsü'nden Jeffrey Sachs ve Andrew Warner, "kaynak laneti" kavramı üzerinde çalışarak, ekonomik gelişimde doğal kaynakların olası olumsuz etkisini somut verilerle kanıtlamıştı. Elbette, doğal kaynaklar tek başlarına felaket getiren bir etken olmak zorunda değil. Norveç gibi bir istisna da var. Ancak Norveç, petrol kaynaklarından kazandıklarını kendi vatandaşlarının refahı ve gelişimine harcamak gibi "nevi şahsına münhasır" bir projeye de imza atmış bir istisna ülke.

Üzerine konuşulmayan asıl kriz

Doğu Akdeniz'in "doğal" ve üzerine ortaklaşma gerektiren ve üzerine konuşulmayan meselesi ise çevre sorunları. Ortadoğu'nun geneli ile beraber ele alındığında, Doğu Akdeniz toplamda 600

milyondan insanın yaşadığı ve nüfus artışının hala yoğun biçimde gerçekleştiği bir bölge olduğunu görüyoruz. Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki nüfus artışı yüzde 3 ile zirve noktasına ulaşmış ve ardından düşüşe geçmişti. Buna karşılık bölgenin nüfus artışı, hala 2000-2020 için dünya geneli için yapılan yüzde 1,2'nin üzerinde; yaklaşık yüzde 2 civarı.

İklim değişimi konusunda Doğu Akdeniz için yapılan projeksiyonlar, bölgenin, 2000-2030'da yaklaşık 3 °C derece, 2050'ye kadar ise yaklaşık 5 °C derece ve 21. yüzyıl başına kadarsa yaklaşık 7 °C derece ısınmasının söz konusu olduğunu ortaya koyuyor. Dünya genelinde, bu yüzyılın sonuna kadar ortalama 2,8 °C derece civarında bir ısınma beklendiği anımsanırsa, Doğu Akdeniz'in ne denli hızla doğal dengelerinden uzaklaştığı ve nasıl bir tehlike altında olduğu daha iyi anlaşılabilir. Yazların aşırı sıcaklaşması, yağışın azalması, aşırı sıcaklar ve kuraklık dolayısıyla hava kalitesinin bozulması-yani, nefes bile alınamayacak bir atmosfer oluşması mümkün. Kuraklığın sebep olacağı bir diğer sorun da artan yangınlar. Tüm bu projeksiyonlar, gerçekte de "cehennem" gibi bir ortamın ortaya çıkacağını gösteriyor.

Tüm bu etkilerin, bizlerin yaşam zamanında olmayacağını düşünerek umursamamak ve iklim krizini göz ardı etmek de giderek imkansızlaşıyor. Bu yazının kaleme alındığı günlerde, İstanbul'un 35,4 °C ile "son 69 yılın Mayıs ayı sıcaklık rekorunu kırdığı" haberleri medyada yer alıyordu. Türkiye'de yaşanan bu rekor, Balkanlar'dan Ortadoğu'ya ve Kuzey Afrika'ya kadar "mevsim normalleri" haline gelmekte olan bir trendin örneklerinden sadece biri. Bahsettiğimiz mevsim anormallikleri sadece "ısınmadan" da ibaret değil. 2019 yazının, Balkanlar genelinde "şiddetli fırtınalarla" dolu geçeceği öne sürülüyor.

İronik biçimde, İstanbul'da Mayıs ayı için rekor sıcaklık haberleri medyada yer alırken, İsrail'de de "mevsim normalleri üzerindeki rekor sıcaklıklar" dolayısıyla çıkan yangınların dehşeti yaşanıyor. Aslında tüm bölgemiz için "mevsim normali" olan, bu tarz yangınların başlaması. Yunanistan'da, 2018'in Temmuz'unda, ülkenin başkenti Atina'nın bulunduğu Attika bölgesinde gerçekleşen ve 102 kişinin hayatını alan yangın, artık coğrafyamız için her an her yerde olabilecek bir felaketin



Kaynak : singularityhub.com

örneği. Gene bu yazının kaleme alındığı dönemde, Mayıs 2019'un son günlerinde, İsrail'de büyük bir yangın yaşıyordu. İsrail'in orta ve güney bölgelerinde etkili olan yangın, günlerce süren mücadeleden sonra kontrol altına alınabildi. İsrail'deki bu yangının sebebi, tıpkı 2018'de Yunanistan'da olduğu gibi "mevsim normallerinin üzerindeki" aşırı sıcaklardı.

Dünyada başlayan "Yeşil Akım" ıskalanıyor

Daha çok Avrupa politikası odaklı çalıştığım dan, Doğu Akdeniz tartışılırken kullanılan dil, jargon ve kavramlar ile genelde çalıştığım literatürde kullanılanlar, bana gerçekten de çok farklı geldi. Özellikle, bölgenin hidrokarbon rezervleri ve bölge politikası ile ilgili araştırma yaparken asıl ilgi mi çeken, bu konuya odaklanan literatürün adeta Soğuk Savaş dönemlerinden kalmış "arkaik" bir dil kullanması idi. Bu "üslup farkı", bana şunu düşündürdü: Bu bölge, kendini artık geçmişte kalmaya başlayan bir siyasi gerçekliğe hapsediyor; siyaset açısından "bugünü" değil, "dünü" yaşıyor.

Doğu Akdeniz, 2019 baharının son günlerinde, "mevsim normalleri üzerinde" aşırı sıcakların başladığı zamanları yaşarken, Avrupa Parlamentosu seçimleri henüz sonuçlanmıştı. Bu seçimlerde de, aşırı sağ popülizmin çıkışı yaşaması beklenirken, asıl kazananlardan biri Yeşiller oldu. Avrupa

Parlamentosu seçimleri sonuçlarına göre, 751 sandalyeden 69'unu Yeşiller aldı. Yeşiller'in, 2014' te kazandığı temsilci sayısı 52 idi.

Aslında, Yeşiller'in siyasi çıkışta olduğuna dair işaretleri, Avrupa genelinde son bir yılda gerçekleşen oylamalarda gözlemek mümkündü. 2018 sonbaharından itibaren, önce Lüksemburg genel seçimlerinde; ardından Almanya'nın güneyinde Bavyera ve kuzeyinde Hessen eyaletleri ile Belçika'daki yerel seçimlerde Yeşiller, beklenmedik zaferlere imzasını attı.

2018 sonbaharında, Avrupa genelinde Yeşiller'in elde ettiği seçim zaferlerle eş zamanlı olarak başka bir şey daha oluyordu. Ağustos 2018'de, İsveçli bir lise öğrencisi olan Greta Thunberg, Cuma günleri "iklim krizine dikkat çekmek için" okula gitmeyi reddetmeye başlamıştı. Thunberg, Cuma'larını İsveç Parlamentosu önünde iklim krizine karşı politikacıların ataletini protesto için oturarak "değerlendiriyordu". Thunberg, kendisinden kilometrelerce uzakta yaşayan akranlarını etkileyerek "FridaysforFuture" (Gelecek için Cumalar) hareketinin başlamasını sağladı. Mayıs 2019'a gelindiğinde, iklim krizini protesto için dünya genelinde 168 ülkeden öğrenciler Cuma günleri okula gitmiyor.

Küresel iklim protestosu, sadece geleceğini sahiplenmek isteyen çocuk ve gençlere de özgü değil. 31 Ekim 2018'de, Londra'da Parlamento Meydanı

önünde, “ExtinctionRebellion (XR – Yokoluş İsyanı)” adlı, küresel bir iklim krizi protestosu hareketi başladı. Bu harekete katılanlar, 15 Nisan 2019’da da 10 gün boyunca, gene Londra başta olmak üzere, dünya genelinde protestolar düzenledi; yapabildikleri yerlerde, sivil itaatsizlik eylemleriyle iklim krizine karşı “politikalar oluşturulması ve uygulanmasını” talep ettiler.

Sonbahar 2018’den bu yana dünya genelinde gelişen iklim protestosu hareketleri, gene o dönemde, Ekim 2018’de yayınlanan Birleşmiş Milletler (BM) Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC) Küresel Isınma Özel Raporu’nun yaptığı felaket uyarılarının “normalde” olacağından çok daha büyük yankı bulmasına da neden oldu. Aralık 2018’de Polonya’nın Katowice kentinde düzenlenen Birleşmiş Milletler İklim Zirvesi (COP24) de, şimdye kadar yapılmış bir iklim krizi toplantılarından çok daha fazla ilgi çekti. Nisan 2019’da Birleşik Krallık ve İrlanda parlamentoları, “iklim için acil durum” ilan etti; Kanada’da ise, acil durum ilanı, mecliste onaylanmaya bile gerek duyulmadan, ivedilikle kabul edildi. Dünya genelinde, yerel meclisler, belediyeler de “iklim için acil durum” alarmına geçiyor ve iklim krizine karşı tedbir almaya başlıyorlar.

2019 Mayıs’ının son günlerinde, 20 ve 27 Eylül 2019’da dünya çapında bir iklim protestosu grevi gerçekleştirilmesi için çağrı yapılıyor; Greta Thunberg ve çocuk-geçer iklim aktivistleri, tüm dünyayı kendilerine katılmaya çağırıyorlar. Bu çağrı, “büyükler” arasında da yankı buluyor gibi gözüküyor.

Tüm bu hareketler, çabalar, “naif” ve “gerçeklerden” uzak bulunabilir elbette. Ama bana kalırsa, asıl “gerçeklerden kopuş”, dünya genelinde “Yeşil” bir uyanış yaşanırken, küresel çapta iklim krizinden en çok etkilenecek yerlerden biri olan Doğu Akdeniz’de, “jeostratejik” rekabet ve kutuplaşmaya odaklanması. İklim krizi, ancak dayanışma ve ortaklaşma ile aşılabilecek yaşamsal bir tehdit ve zamanımız da insanlık olarak giderek azalıyor. İşte böyle düşününce, asıl naif olan ve gerçeklerden asıl kaçan kim?

Eastmed Pipeline, <https://www.edison.it/en/eastmed-pipeline>

Endy Zemenides ve David Harris, “Cyprus, Greece, Israel alliance serves US interests”, Kathimerini, 28 Mart 2019. <http://www.ekathimerini.com/238974/opinion/ekathimerini/comment/cyprus-greece-israel-alliance-serves-us-interests>

Kostis Geropoulos, “Closer cooperation among the countries of the region can only add to peace and stability – much needed in the East Med”, New Europe, 12 Nisan 2019. <https://www.neweurope.eu/article/greece-cyprus-jordan-cement-east-med-gas-forum-relationship/>

Tim Robinson ve Geordie Jeakins, “Squaring the triangle: why Turkey and the Eastmed project need each other”, War on the Rocks, 12 Nisan 2019. <https://warontherocks.com/2019/04/squaring-the-triangle-why-turkey-and-the-eastmed-project-need-each-other/>

Nikos Tsafos, “Can the East Med Pipeline Work?”, Center for Strategic and International Studies, 22 Ocak 2019, <https://www.csis.org/analysis/can-east-med-pipeline-work>

Harry Tzimitras, “Eastern Mediterranean Hydrocarbons Prospects: In Need of a Pragmatic Geopolitical Assessment”, Istituto Affari Internazionali, Mart 2019. <https://www.iai.it/sites/default/files/iai-com1918.pdf>

Richard Auty, “Economic Development and the Resource Curse Thesis” O Morrissey ve F Stewart, Economic and Political Reform in Developing Countries, Palgrave Macmillan, s. 58-80.

Sarah Treanor, “How Norway has avoided the ‘curse of oil’”, BBC, 27 Ağustos 2014. <https://www.bbc.com/news/business-28882312>

Eric Leister, “AccuWeather 2019 Europe summer forecast”, AccuWeather, 28 Mayıs 2019, <https://www.accuweather.com/en/weather-news/accuweather-2019-europe-summer-forecast/70008315>

“Young people have led the climate strikes. Now we need adults to join us too”, 23 Mayıs 2019,

<https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/may/23/greta-thunberg-young-people-climate-strikes-20-september>

“Gençlerden ihtiyarlara ‘genel grev’ çağrısı: Kitlelerin direnişini başlatabiliriz”, 27 Mayıs 2019, <http://acikradyo.com.tr/acik-gazete/genclerden-ihthiyarlara-genel-grev-cagrisi-kitlelerin-direnisini-baslatabiliriz>

“We’re stepping up – join us for a day to halt this climate crisis”, 24 Mayıs 2019,

<https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/may/24/climate-crisis-global-strike>

“İhtiyarlar gençlerin ‘grev çağrısı’na katılıyor: Yetişkinler yetişkin gibi hareket etmeli”, 27 Mayıs 2019, <http://acikradyo.com.tr/acik-gazete/ihthiyarlar-genclerin-grev-cagrisina-katiliyor-yetiskinler-yetiskin-gibi-hareket-etmeli>

Kaynakça